

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
DEPARTAMENT DE FILOLOGIA HISPÀNICA

I

ESTUDIS GRAMATICALS*

Working Papers in Linguistics
Universitat Autònoma de Barcelona

Bellaterra, 1984

* Amb ponències del I Col·loqui Internacional de Lingüística Teòrica i Llengües Romàniques.

SOBRE LA REDUCCIÓ DE LES TRANSFORMACIONS D'ELISIÓ

Joan Mascaró

Universitat Autònoma de Barcelona

1. En la tasca de donar una definició adequada del concepte "regla gramatical" i precisar, consegüentment, què és una llengua natural, ens podem trobar amb dues situacions oposades. Les nostres definicions poden ser massa restringides, cosa que demostrem adduint casos de llengües naturals que les falsegen, o bé —el més freqüent— poden ser adequades empíricament, però massa poc restringides. Ens trobem aleshores en la necessitat de precisar-les més, de fer-les més restrictives.

Una forma de perseguir aquest objectiu és examinar un conjunt de regles d'un tipus concret i determinar quines condicions compleixen. En el cas de les regles d'elisió, que examinaré aquí, podem suposar que l'element elidit i el context d'elisió són arbitraris o podem intentar limitar-los proposant aquelles condicions en les quals i només en les quals es produeix elisió en les llengües naturals.

En aquest article em limitaré als fenòmens d'elisió del component fonològic. Intentaré de fer veure que quan examinem un conjunt de regles d'elisió (en aquest cas, les del català),

hi trobem certes propietats específiques; això ens permet de restringir les regles d'elisió a aquelles que presenten aquestes propietats. El conjunt de regles examinades aquí és certament petit; la hipòtesi addicional que fa que les condicions que proposaré siguin justificades és que les regularitats observades en aquest conjunt no són casuals i que és esperable que altres casos (les elisions en altres llengües) depenguin dels mateixos principis o de principis independents d'aquests.

2. Passem revista als casos més coneguts d'elisió fonològica en català:

<u>Fenòmens d'elisió</u>	<u>Exemples d'alternança</u>
Elisió de <u>n</u> final	pa[], pa[n]s
Elisió de <u>r</u> final	du[], du[r]a
Simplificació d'aplec consonàntic	ven[], ven[t]ada
Fusió consonàntica	de[s]entrat, de[s]fet, [s]entrat
Fusió vocàlica	ar[ə]preta, ar[ə], [ə]preta

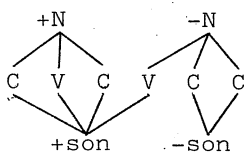
L'anàlisi detallada d'aquests fenòmens fa veure que l'elisió no es produeix arbitràriament. Es dona un dels següents tres casos: a) la regla està condicionada únicament per l'estructura sil·làbica, és a dir, l'elisió transforma una configuració sil·làbica que viola l'estructura canònica en una que no la viola; b) la regla té condicionaments segmentals independents (almenys en part) de l'estructura sil·làbica; en aquest cas només hi ha elisió "per identitat"; c) l'elisió afecta segments arbitraris, però la regla presenta mostres de lexicalització (en el sentit d'augment del condicionament lèxic).

3. Com és sabut, en català no existeixen fricatives geminades o llargues. Quan una seqüència de dues fricatives idèntiques apareix per combinació de morfemes o de mots, es redueixen a un sol segment, com mostren els exemples de a. i de b.. Aquests últims suposen un procés anterior d'assimilació o pas a semivocal que fa les dues fricatives iguals. A c., en canvi, tenim exemples amb oclusives, que no determinen elisió.

- a. rosbi[f]ret
 di[s]onant (cf. di[s]cordant, [s]onar)
 dibu[ʃ]linès
 co[r̄]obat
- b. do[z]eros
 de[ʃ]ifrar (cf. de[s]fer, [ʃ]ifrar)
 e[g̃]ugador
 re[j]emperador (= rei i emperador)
- c. su[bb]ranquial
 tò[tt]eu
 po[gg]ustós
 pri[mm]irat
 fa[nn]osa
 e[ll]íquid
 co[λλ]arg

En fonologia autosegmental² les representacions fonològiques es consideren formades per un conjunt de seqüències o "tires" relacionades per "línies d'associació". Cada tira és una seqüència d' "autosegments" que són conjunts de propietats fonològiques (trets distintius), sovint una de sola. Una de les tires, l' "esquelet", representa les unitats de temps, per a les quals se solen usar les lletres C i V.³ De vegades no representem totes les tires, sinó només les que interessin en relació amb un procés determinat; aleshores parlem d'una "projectió" de la representació completa. A menisc, per exemple, si projectem l'esquelet i les tires de nasalitat i sonoritat, tindrem la següent representació. Afegeixo al damunt, per a comoditat d'interpretació, la transcripció.

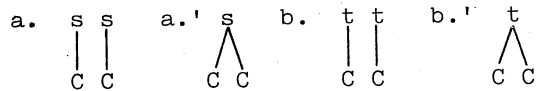
m ~ n í s k

La tira CVCVCC indica que hi ha sis unitats temporals. A la tira de nasalitat hi ha una unitat [+nasal] associada amb les

tres primeres de l'esquelet, i una unitat [-nasal] que la segueix, associada amb les tres unitats temporals últimes. A la tira de sonoritat tenim una unitat sonora seguida d'una de sorda, la primera associada amb les quatre primeres unitats temporals, la segona amb les dues últimes.

Si representem ara totes les propietats segmentals de s per aquest mateix símbol, la seqüència ss de dissonant, o la de més sol, serà la de a., i la seqüència tt de tot teu, la de b.. Aquestes representacions es convertiran en a.' i b.', que tenen la mateixa interpretació fonètica que a. i b. respectivament.

Però en el cas de a.' actua la regla d'elisió, que tindrà la forma següent:

Elisió de contínua

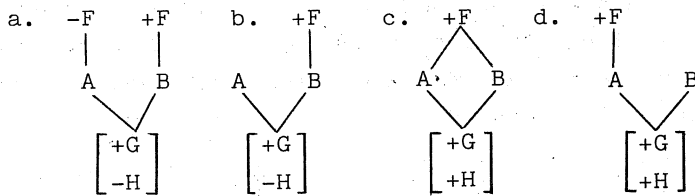
Si partim d'una representació autosegmental, el que hem de fer per obtenir els resultats de la fusió no és esborrar tot un segment, s, sinó només convertir les dues unitats temporals CC de a.' en una de sola. Podem proposar doncs la següent condició:

Principi d'elisió segmental restringida (PESR):

Una regla fonològica no pot elidir un segment excepte si: a) l'elisió està condicionada totalment per l'estructura sil·làbica; b) l'element elidit no és distint d'un element adjacent.

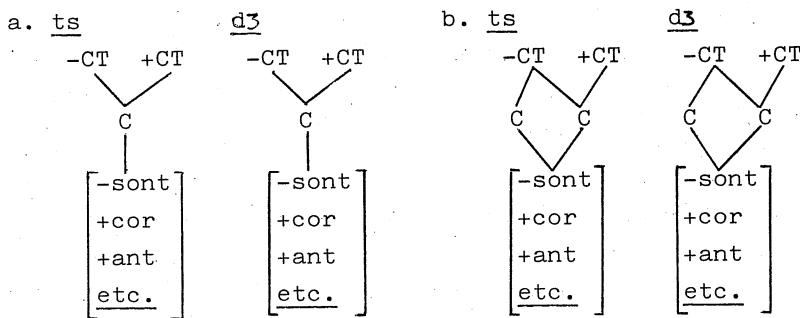
Distintivitat. L'element de l'esquelet A amb el conjunt de trets distintius associats P és distint de l'element de l'esquelet B amb el conjunt de trets distintius associats Q, si i només si hi ha almenys un tret especificat de P, no especificat o especificat diferentment a Q.

Tornaré sobre la condició a) més avall, secció 5. D'acord amb la definició de distintivitat, en els casos següents el segon element es distint del primer a a. i b., però no-distint a c. i a d.:

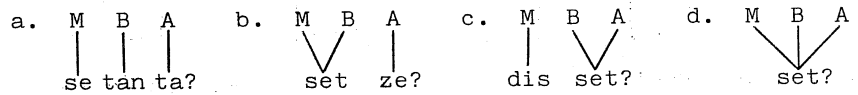
Com es pot veure, la distintivitat no és simètrica (per exemple, a b. B és distint de A, però A no és distint de B)⁵.

Aquest plantejament ens dóna una solució més elegant i intuïtiva al problema de les africades (Wheeler, 1969; 207, 323; Mascaró, 1983; 90-98). ts i dʒ, per exemple podran tenir la representació següent, segons siguin curtes (a.) o llargues (b.); CT=continu.

Aquestes representacions indiquen que una africada curta (a.) té la durada d'un sol segment (un sol element, C, a l'esquelet) amb les seves propietats segmentals associades, però amb les dues propietats diferents, -CT +CT, ordenades seqüencialment. És per tant un sol segment per la durada, però amb dos moments successius, un d'oclusiu i un de fricatiu. L'africada llarga té les mateixes característiques, però durada doble (CC a l'esquelet). Té, doncs, un primer moment oclusiu, associat amb les dues primeres unitats de temps (la part oclusiva és geminada), i un segon moment fricatiu associat amb la segona unitat de temps. D'aquesta manera podem

estendre el tractament autosegmental típic del to a altres estructures de "perfil" (contour), com les africades. És a dir, una africada curta és un segment amb un perfil oclusiu - fricatiu associat, de la mateixa manera que una entonació interrogativa amb un perfil MBA (mig-baix-alt) pot realitzar-se sobre síl·labes diferents si es donen les condicions oportunes, però també pot realitzar-se com un perfil MBA sobre menys de tres síl·labes. És el cas de setanta?, setze?, disset? i set?:

A a. tenim tres síl·labes, cadascuna amb un to diferent. A b. la primera té dos tons (MB) associats, és a dir, és descendent, i a c. és la segona que té el perfil ascendent BA (com es veu, el so B sempre ha d'anar associat amb la síl·laba tònica). Finalment, a d. tenim una sola síl·laba, per tant tots tres tons hi estan associats i la síl·laba té un perfil tonal descendent - ascendent.

Aquí suposaré, seguint la tradició de Milà i Fontanals, Fabra i Coromines,⁶ que, almenys en posició postvocàlica, les africades són llargues.

Per a aquest tipus d'elisió que estem discutint, Wheeler (1979:323) proposa una regla que s'aplica iterativament cap enrera. Aquesta regla esborra el primer de dos segments quan el segon és fricatiu, i converteix aquest en no-continu (oclusiu o africad) si el primer que ha estat elidit, també ho era (per exemple, $ss \rightarrow \emptyset s$, $ts \rightarrow \emptyset ts$, $tss \rightarrow \emptyset ts$). La solució és enginyosa, però falla amb les seqüències de dues africades, per a les quals predir que no hi ha elisió (per exemple, $\widehat{ts} \widehat{ts} \rightarrow \widehat{ts}$), ja que la segona no és fricativa. Mascaró (1983: 90-98) abandona l'intent de donar una formulació satisfactòria de la regla i la presenta informalment de la manera següent:

Una seqüència de dues consonants homòrgàniques (excepte per al tret [ant]) es contrau en un sol segment en els casos i amb els resultats següents:

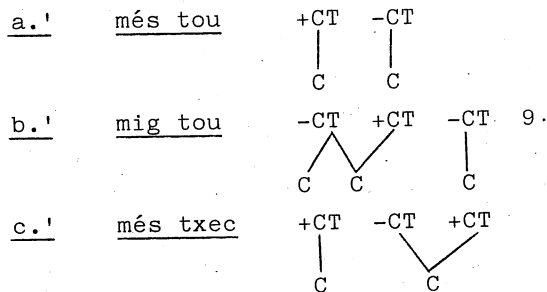
- a) dues oclusives en una geminada oclusiva.

- b) dues contínues en una sola contínua.
- c) una oclusiva o una africada seguides d'una altra africada o d'una contínua en una sola africada.

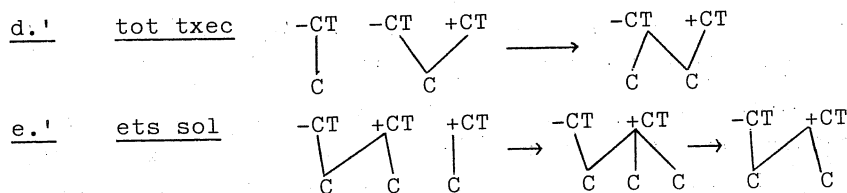
Veurem com el marc teòric autosegmental dóna una explició a la naturalitat d'aquest procés. Abans, però, aclarirem els casos més conflictius des d'un punt de vista observacional. a) i b) no plantegen, em sembla, cap problema. Els casos restants són els següents.

a. Fricatiu-occlusiu	mé[s t]ou
b. Africat-occlusiu	mi[tʃ t]ou
c. Fricatiu-africat	mé[s tʃ]ec (mé[tʃ]ec)
d. Oclusiu-africat	tɔ[tʃ]ec
e. Africat-fricatiu	e[ts]ol
f. Oclusiu-fricatiu	bla[ts]legat
g. Africat-africat	mi[tʃ]ec

A a., b., c., no es produeix cap canvi. En tot cas es pot produir, en estil ràpid, a c.. Tampoc no ofereixen dificultats ni e. ni f.. En canvi d. i g. presenten problemes empírics a causa de la falta d'africades en posició inicial, que és la situació clàssica del barceloní,⁷ encara que no la general, i menys si prenem en consideració tot el dialecte central. Wheeler (1979:203) elimina els exemples amb ts- tx- ortogràfiques inicials del Diccionari General (tsar, txec) com a no-natius, en tractar de la distribució d'africades.⁸ Però encara que certs noms siguin excepcionals en determinades posicions, les regles fonològiques se'ls apliquen regularment, i cal tenir en compte els resultats d'aquests mots en formular la regla. Vegem ara com representem els casos anteriors i com obtenim el resultat de la fusió. Només dono la projecció de l'esquelet i la tira CT(=continu) dels dos sons que entren en contacte; afegeixo però l'exemple utilitzat abans. A a., b., c. no hi ha cap canvi, ja que els elements que entren en contacte donen una seqüència fricatiu-occlusiu (+CT -CT):

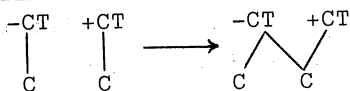
A d.' ens trobem amb dos autosegments idèntics seguits i els reduïm a un de sol (v. començament d'aquesta secció); a e.' hi ha dos autosegments fricativs consecutius i, després de reduir-los a un de sol, actua la regla d'Elisió de contínua i esborra una C:

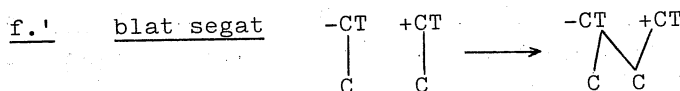
I obtenim en tots dos casos la representació que correspon a una africada llarga.

A f.', en canvi, trobem en contacte una seqüència -CT +CT (oclusiu-fricatiu) amb els elements associats a unitats temporals (CC) diferents. La regla de Formació d'africada associa l'element -CT amb la unitat temporal següent:

Formació d'africada

i dóna el resultat desitjat:

L'últim cas és el més complex a primera vista. La seqüència d'autosegments que entren en contacte és +CT -CT, per tant, sembla que no es pot aplicar ni l'Elisió de contínua ni la For-

mació d'africada, que requereixen seqüències +CT +CT i -CT +CT, respectivament, i no es pot obtenir ii):

g.' i) mig txec $\begin{array}{c} -CT +CT \\ \diagdown \quad / \\ C \quad C \end{array}$ $\begin{array}{c} -CT +CT \\ \diagdown \quad / \\ C \quad C \end{array}$ ii) $\begin{array}{c} -CT +CT \\ \diagdown \quad / \\ C \quad C \end{array}$

Però recordem que l'elisió esborra un element de l'esquelet i que l'elisió està subjecta al PESR, i a la condició específica del català que l'element elidit sigui [+CT]. Precisem aquesta darrera condició en el sentit que ha d'estar associat a +CT (independentment de si està associat a un altre autosegment de la mateixa tira, com a i), o no). Aleshores i) compleix aquesta condició i, a més a més, la tercera C no és distinta de l'anterior. La regla doncs podrà aplicar-se, i donar ii).

4. Els canvis vocàlics produïts pel contacte entre mots diferents foren establerts per Fabra (1897: 12-13, 1912: 23-24) i ben poc s'hi ha afegit des d'aleshores; v. Wheeler (1979: 287-294) per a una bona representació dels fets. El que sabem fins ara, però, és encara incomplet. A part de l'elisió de e en contacte amb una altra vocal, i del pas a semivocal de i, u, prevocàliques precedides de pausa, o postvocàliques, es donen altres casos que no han estat mai adequadament estudiats.¹⁰ El cas que aquí ens interessa més, el de l'elisió, afecta la vocal neutra i les seqüències ii uu amb segon element àton, que passen a ij i a uw, i després a i, u, respectivament.

Entre els casos que no han estat descrits, tenim elisió de vegades quan es troben dues vocals idèntiques ($\neq ii, uu$). No sé quines són les condicions exactes que determinen l'elisió, però per als propòsits d'aquest article bastarà observar que l'elisió es produeix en alguns casos de seqüències de vocals idèntiques segmentalment, en el cas de e i en cap altre cas. Heus aquí alguns exemples:

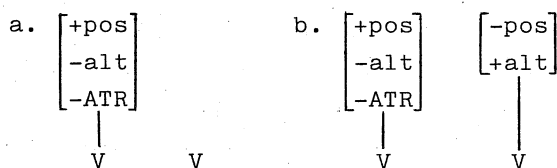
Demà <u>h</u> aig de venir. [á]	Ple <u>e</u> xit [é:]
Produir <u>i</u> nfims resultats. [í]	<u>I</u> , <u>i</u> cs i essa [i:]
Però <u>o</u> i que... [ó]	Menú <u>ú</u> nic [ú:]

Porto últimes notícies [ú]

... i descobreixi illes perdudes [í]

Siguin quines siguin les altres condicions que regulen l'elisió en aquests casos, el que queda clar és que de tota manera obeeixen el PESR, que he proposat abans.¹¹

La vocal neutra, però, s'elideix encara que la vocal adjacent sigui diferent. Aquesta aparent anomalia es resol si tenim en compte la representació de les vocals en termes de marcatge (marking) i la no-distintivitat que invoca el PESR. La vocal neutra, com ja ha assenyalat Wheeler (1979: 221-223, 230) és la vocal menys marcada. En la representació autosegmental això vol dir que no té cap especificació, és a dir, no està associada a cap autosegment, a part de les especificacions que li donen caràcter vocàlic.¹² En un context d'elisió, doncs, les dues vocals en contacte de so agut (ɔ,ə) i so intens (ɔ,i) estaran representades així:¹³

Quan aquesta vocal inespecificada no es troba en contacte amb cap altra vocal, rep per convenció les especificacions no-marca- cades [+pos, -alt, -lab, etc.]. La regla d'Elisió vocàlica simplement esborra una vocal no distinta de la vocal adjacent, seguint el PESR. Esborra per tant la "ə" de a. però no esborra la i de b. ja que té especificacions contràries a les del seg- ment anterior.

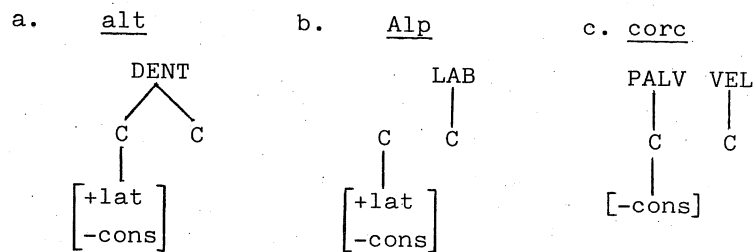
5. Moltes regles d'elisió són sensibles a l'estructura sil- làbica. Quan el condicionament és estrictament sil·làbic es compleix la condició a) del PESR. En mallorquí, per exemple (v. Moll, 1934: 36-37), una sil·laba no pot acabar en dues con- sonants excepte a fi de mot (éts, kostánt, etc.). Quan per com- binació de morfemes o de mots es dóna aquella situació, es re- sol per elisió de la consonant final de sil·laba (èddəβónə,

kostammént). En alguerès (v. Kuen, 1934) les síl·labes no poden acabar en oclusiva o africada, excepte a fi de mot¹⁴, i el contacte entre una d'aquestes consonants i una altra consonant es resol en elisió o en inserció. (pók, umpò de ví, um pòke de ví).

De vegades el condicionament és sil·làbic i també segmental, i aleshores s'ha de complir la condició b) del PESR. La simplificació d'aplecs consonàntics en central (també en nord-occidental i rossellonès) té lloc sempre a final de síl·laba, però afecta un conjunt d'aplecs restringit, definit segmentalment: mp, nt, ɲk, lt, rt, st. El que ens cal demostrar, doncs, és que aquestes condicions segmentals segueixen el PESR. Abans, però, potser cal aclarir que la regla d'elisió és cíclica i elimina la consonant final en el cicle corresponent al mot (sált → sál) i quan per resíl·labificació amb una vocal posterior la t es podria trobar en posició inicial de síl·laba (*sàltú-nik), ja ha estat esborrada.

Lleó (1970: 25-29) ja va observar la relació entre elisió i homorganicitat. Wheeler (1979: 280-287) se n'aparta a causa dels problemes que planteja la diversitat de contextos, però aquests problemes són solubles en la seva major part (v. Mascaró, 1983: 100-104). Les dades són encara més complexes de com apareixen a les dues darreres referències¹⁵, però el que importa observar és la clara correlació entre caràcter homorgànic i elisió. mp, nt, ɲk, lt són totalment homorgàniques i donen sempre elisió (amb la salvetat de ɲk, cf. ɲɲkisiɲ(k)), que no és tal, si acceptem l'anàlisi de Mascaró, 1983: 103). rt i st són quasi-homorgàniques, (alveolar-dental)¹⁶, i presenten elisió només en certs casos. Finalment, les seqüències no-homorgàniques (lp, lk, rp, rk, sp, sk) no en presenten mai (excepte per altres raons, v. nota 15). En el tipus de representacions que utilitzem, els casos d'elisió presentaran identitat pel que fa al punt d'articulació i no-distintivitat pel que fa als altres trets que diferencien les consonants de les nasals i les líquides, si acceptem que les consonants són no-marcades respecte a aquestes, com fan Wheeler (1979:222) i Chomsky i Halle

(1968: 408). Comparem les representacions de l'aplec de consonants a alt, Alp i corc; DENT, PALV, VEL representen el conjunt de trets especificats que defineixen els punts d'articulació dental, postalveolar, etc.; ALV es considera no-marcats:

A a. la segona consonant no és distinta de la primera perquè no té cap tret especificat que la primera no tingui o tingui amb especificació contrària. A b. hi ha un conjunt de trets especificat, LAB, que no està especificat a la consonant anterior, i a c. el conjunt de trets especificat té especificació contrària a la consonant precedent.

6. Els casos d'elisió de n i de r finals són més difícils d'incloure en els grups anteriors. L'estructura sil·làbica no hi té res a veure, ja que entra, porta i tots els mots semblants no elideixen mai la consonant final de síl·laba. El condicionament és fonològic, però l'elisió tampoc no obeeix la condició b) del PESR, ja que no hi ha cap similitud entre l'element elidit i el segment adjacent. Al mateix temps observem que hi ha un altre tipus de propietats que separen aquestes regles de les que hem vist abans, que obeeixen el PESR. L'elisió és controlada lèxicament i la regla és opaca (en el sentit de Kiparsky, 1971: 75), més exactament no-automàtica (Bloomfield, 1933: 211). El control lèxic implica que certs mots sofreixin elisió (pa, ple, camí, sabó, etc; altar, monestir, flor, dur, etc.) i d'altres no (galzeran, nén, encén, quin, son, segon, etc.; car, acer, respir, amor, futur, etc.), sense que la distinció entre els que elideixen i els que no respongui a cap criteri general. El caràcter no automàtic es reflecteix en l'existència de representacions fonètiques idèntiques a la descripció estructural de la regla, és a dir amb n, r finals després de vocal accentuada: algunes

de les citades abans, i d'altres com sant, fent, amunt; tard, verd, port. Les regles són doncs més morfològiques o lèxiques que fonètiques. Hem de restringir per tant el PESR a les regles fonològiques que presenten certes característiques que caldria formular més precisament.

Potser val la pena observar que aquestes regles han seguit, històricament, un camí típic, passant de regles fonètiques automàtiques a regles més morfologitzades, o més lèxiques. La n final devia nasalitzar la vocal anterior, i després va caure. En aquest punt l'elisió devia ser una regla fonològica general i es donaven les condicions de no-distintivitat del PESR, ja que vocal i n compartien el caràcter nasal. Això explica també que no caiguin sinó és darrera vocal (cf. hivern, infern, torn, forn, carn). Després les vocals van perdre la nasalitat i la regla es va lexicalitzar parcialment. El procés és doncs el mateix que han sofert el gallec, el francès i l'occità (Coromines, 1971: 303, Rasico, 1982: 220 i ss.). Aquest darrer autor esmenta aquesta possibilitat de nasalització en català, sense decantar-s'hi del tot. Un indici, encara que pobre, a favor de la nasalització és el caràcter tancador de la n sobre la vocal precedent. Si hi ha nasalització, aquest fet s'explica per la reducció del nombre de fonemes que s'observa generalment en el sistema vocàlic nasal, respecte a l'oral (Grammont, 1933: 217-222; Trubetzkoy, 1984: 130-134). Això explicaria també el tancament gironí de o oberta (etimològica) a mots com bo(ns), pont, font, tro(ns), ja que aquesta zona va mantenir durant més temps la nasal en tots els casos.

Pel que fa a la r, si, com suposa Badia (1951: 226-227), i es desprèn de Coromines (1978; I, 189), es va produir primerament el pas Vrs → Vs en els plurals i després es va estendre, per analogia, als singulars, ens trobem també en un cas de no-distintivitat, ja que l'elisió es produeix després de l'assimilació, quan l'element elidit és idèntic al segment adjacent (rs → ss → s).

7. El PESR planteja encara bastants problemes. Com cal determinar, per exemple, el domini d'aplicació, és a dir, la distin-

ció entre regles més fonètiques i regles més lèxiques? Un altre problema és la força que vulguem donar-hi: és un principi absolut o cal interpretar-ho en termes de marcatge, fent més mar- des les regles com més se n'apartin? Segurament també cal in- cloure dins el PESR les regles d'inserció, encara que en cata- là —a part de les que són condicionades només per l'estructu- ra sil·làbica— n'hi ha pocs exemples. D'altra banda podem fer- lo encara més fort i reduir les regles d'elisió a una mena d' "elidiu α " de manera que el principi i altres principis in- dependents i alguns paràmetres que fixi cada llengua prediguin les elisions que trobem a les llengües naturals. En tot cas sembla clar que hi ha una correlació entre elisió, no-distin- tivitat i caràcter fonològic, que recull, en la versió provi- sional que he presentat aquí, el PESR.

NOTES

1. En condicions normals de temps i d'estil. Temps lent, es- til "acurat", afavoreixen una pronúncia llarga, com també passa amb l'assimilació: bólsifrs es converteix, en aquella pronúncia, en bólsiffrs o bólsiffrs. La distància sintàctica, com en molts altres fenòmens de fonologia de la frase, afavoreix també la no-aplicació de les regles:

si[s]ents	?* si[ss]ents (<u>sis-cents</u>)
de[s]entrar	?* de[ss]entrar
el[s]egüents	?? el[ss]egüents
si[s]ants	? si[ss]ants
els llibres nou[s]i	els llibres nou[ss]i
vols agafa'ls	vols agafa'ls

2. Per a una exposició de la teoria autosegmental, v., per exem- ple, Van der Hulst i Smith (1982) i les referències que do- nen.
3. Segons les versions de la teoria, l'esquelet representa no- més propietats temporals, o bé dona a més propietats de "classe major" (consonant, vocal, etc.).

4. Una formulació més elègant, però que necessitaria fixar certes condicions sobre elements flotants (no associats) seria la següent: "Una elisió segmental (= que afecta l'esquelet) només pot esborrar elements de l'esquelet". En condicions de distintivitat i només en aquestes l'elisió deixaria un esquelet flotant.
5. Aquesta condició recorda la condició de recuperabilitat en sintaxi. El tractament de les elisions i de les insercions té paral·lels lògics en fonologia, sintaxi i morfologia, que aquí no examinaré.
6. Milà (1875: 525) ja fa observar la major durada de la tj catalana respecte a la castellana. Fabra també la distingeix de la castellana (1897: 21), les compara a les italianes (geminades) uccello, oggi, pozzo, rozzo (1912: 8-10), i les transcriu amb el primer component geminat (1941: 13, 21; 1906: 14). També Coromines (1971: 104; 1976, II: 46). Potser el fet que de vegades per simplificació es representés el so amb un sol signe va fer que se n'oblidés el detall fonètic. Griera (1920: 26, 30) transcriu ê, ĵ, ts, dz (dudzéne), quan en el mateix sistema de transcripció de la revista indica la transcripció geminada ("đđ és la tz de dotze"; BDC, 1913: 6). També Badia (1951: 105-106) i Barnils (1933: 32, 34) s'aparten sense justificació explícita de l'esmentada tradició. V. Lamuela (en premsa) per a una anàlisi recent que parteix també del cràcter geminat.
7. V. Milà (1875: 525), Fabra (1912: 8), Coromines (1971: 248), Rafel (1982, mots en x-, j-, g-).
8. Els exemples són més nombrosos amb tj: tsar i derivats, (mosca) tse-tse, Txad, txec i derivats, Txèkhov, txistu, Charleston, Charlot, Chomsky, Cimabué, txakolí, cha-cha-cha, etc.
9. És possible que les africades llargues s'escurcin davant de

consonant, donada la impossibilitat general de dues oclusives a final de síl.laba.

10. S. Oliva (1977: 90-91) ha fet notar la influència del ritme (accentual) en aquests fenòmens. Cf., per exemple, carn i os amb brut i esquinçat (els seus grups I i IV), amb [i] i [j] (si no s'elideix la vocal neutra), respectivament.

Els seus grups II i III per als quals dóna sinalefa opcional, em semblen a mi ben diferents. Ferros i eines difícilment el puc pronunciar amb [j] (si no faig pausa davant de i), mentre que bons i edictes normalment em dóna [j]. És pertinent, doncs, no només la distància de l'accent, sinó també la posició, a la dreta o a l'esquerra, o potser l'estructura de constituents.

11. La presència de l'accent no impedeix l'aplicació del PESR, ja que si una vocal és accentuada i l'altra àtona, s'elideix l'àtona que no està especificada respecte a l'accent; si totes dues són tòniques es dóna identitat total.
12. La representació de ə com a vocal sense cap propietat segmental associada ha estat proposada per Kiparsky (1982).
13. Per als trets que faig servir, v. Mascaró (1983: 48).
14. Això és el que es desprèn de les dades de l'article de Kuen; és possible que la generalització que n'extrec s'hagi de matisar.
15. Per exemple, s'observa una certa lexicalització del fenomen, i s'esborra sempre la t de alt, etc. quan forma part del morfema, però es conserva de vegades la del participi, que no és del radical: rəzól o rəzól̩t. En el cas dels grups no homorgànics lp, lk, etc. és freqüent la coarticulació amb una consonant oclusiva següent, i per tant l'elisió quan la consonant és idèntica: mol[ɸ]ebre, ver[ɸ]ransitiu, cor[ɸ]egre, i Cas[ɸ]ruc = Cas[b]ruc, mol[k̚]afè = mol[k]afè (in-

diferenciable, en estil no lent, de (ell) mol[k]afè). I segur que apareixerien altres detalls si s'estudiés el fenomen amb més deteniment.

16. És sorprenent que s'hagi mantingut tant de temps la tradició de considerar que la s (o z) davant de t (o d) és dental. L'error prové del model castellà (Navarro Tomás, 1961), que ja ha estat retocat adequadament (Quilis, 1966). Ignoro la situació en castellà, però en català no hem de menester tot l'aparat instrumental de la darrera referència per adonar-nos que quan diem fusta la llengua toca dos punts diferents relliscant sobre les genives. Sempre que he fet fer l'experiència a alumnes meus no influïts per les descripcions fonètiques, la resposta ha estat unànime. Pronúncies com óst, mulés (Badia, 1951: 100), amb un so pròxim a la θ castellana o a la s papissota sonen del tot estranys a l'orella catalana.

REFERÈNCIES

- BDC (1913). "Sistema de transcripció". Butlletí de Dialectologia Catalana, 1, 5-6.
- BADIA, A.M. (1951). Gramàtica Històrica Catalana. Noguer. Barcelona.
- BARNILS, P. (1933). "Estudis Fonètics", aplegats a Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, 6.
- BLOOMFIELD, L. (1933). Language. Henry Holt and Co. New York.
- CHOMSKY, N. i M. Halle (1968). The Sound Pattern of English. Harper and Row. New York.
- COROMINES, J. (1971). Lleures i converses d'un filòleg. Club Editor. Barcelona.
- _____ (1976). Entre dos llenguatges. Curial. Barcelona (3 vols.).
- FABRA, P. (1897). "Étude de phonologie catalane". Revue Hispanique, 4, 5-30.

- _____ (1906). "Les e toniques du catalan". Revue Hispanique, 15, 9-23.
- _____ (1912). Gramática de la Lengua Catalana. L'Avenç. Barcelona.
- _____ (1941). Grammaire Catalane. Les Belles Lettres. Paris.
- GRAMMONT, M. (1933). Traité de Phonétique. Librairie Delagrave. Paris.
- GRIERA, A. (1920). "El català oriental". Butlletí de Dialectologia Catalana, 8, 1-34.
- KIPARSKY, P. (1982 a). Explanation in Phonology. Foris. Dordrecht.
- _____ (1982 b). Curs de fonologia al Salzburg International Summer Institute.
- KUEN, H. (1934). "El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana". Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, 5, 121-177 (= primera part).
- LAMUELA, X. (en premsa). "L'evolució dels sons representats per j, g, tj, tg en català". Apareixerà a Homenatge a M. Sanchis Guaner.
- LLEÓ, C. (1970). Problems of Catalan Phonology. Un. of Washington. Seattle.
- MASCARÓ, J. (1983). La Fonologia Catalana i el Cicle Fonològic. Un. Autònoma de Barcelona. Bellaterra.
- MILA I FONTANALS, M. (1875). "Estudios de Lengua Catalana". Dins Obras Completas, v. V; Barcelona, 1892, 507-544.
- MOLL, F.B. (1934). "Transcripció de cançons populars amb notes sobre fonètica sintàctica". Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, 7, 9-39.
- NAVARRO TOMÁS, T. (1961). Manual de pronunciación española. C.S.I.C., Madrid (10ª edició).
- OLIVA, S. (1977). "Dos aspectes del ritme en el català modern". Els Marges, 9, 89-96.

- QUILIS, A. (1966). "Sobre los alófonos dentales de /s/". Revista de Filología Española, 49, 335-343.
- RAFEL, J. (1982). "Signos fonéticos" i transcripció dels mots del Diccionari essencial castellà-català català-castellà diàfora. Diàfora. Barcelona.
- RASICO, P. D. (1982). Estudis sobre la fonologia del català preliterari. Curial-Abadia de Montserrat. Barcelona.
- TRUBETZKOY, N. S. (1967). Principes de Phonologie. Klincksieck. Paris.
- VAN DER HULST, H. i N. Smith (1982). "An overview of autosegmental and metrical phonology". Dins Van der Hulst i Smith (eds.), The Structure of Phonological Representations. Foris. Dordrecht.
- WHEELER, M. (1969). Phonology of Catalan. Blackwell. Oxford.